

2025-01-16

Jämställdhetsmyndigheten

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

Diarienummer: ALLM 2024/290

Socialdepartementet

s.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia till s.sof@regeringskansliet.se

Diarienummer S2024/01502

JÄMSTÄLLDHETSMYNDIGHETENS REMISSVAR PÅ BETÄNKANDET STÄRKT STÖD TILL ANHÖRIGA – ETT MER ÄNDAMÅLSENLIGT STÖD TILL BARN OCH VUXNA SOM ÄR ANHÖRIGA, SOU 2024:60

Sammanfattning

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i betänkandets bedömningar och förslag om stärkt stöd till anhöriga barn och vuxna. Övergripande för de jämställdhetspolitiska delmålen är att kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Jämställdhetsmyndigheten anser att samtliga förslag ska inkludera ett jämställdhetsperspektiv. Att som barn eller vuxen ta hand om en anhörig har bäring på samtliga sex jämställdhetspolitiska delmål:

- jämn fördelning av makt och inflytande
- ekonomi
- utbildning
- fördelning av det obetalda hem och omsorgsarbetet
- förutsättningar för en god hälsa och vård och omsorg på lika villkor
- att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Stöd till anhöriga erbjuds främst till vuxna. Jämställdhetsmyndigheten instämmer i att det är viktigt att fokusera på barn som anhöriga. Det är en utsatt grupp som inte i tillräcklig omfattning uppmärksammas. Stärkt stöd och hjälp är viktigt för att

- öka trygghet och säkerhet
- säkerställa att barn görs delaktiga
- barn får sin röst hörd och får information.

Synpunkter enligt utredningens disposition

3.8.2 Anhörigkontakt ska kunna erbjudas

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i utredningens förslag att socialnämnden ska erbjuda en anhörigkontakt till personer som har behov av det. Anhörigstöd kan vara en förutsättning för att minska risken för att personer i behov av stöd och hjälp far illa.¹

¹ Jämställdhetsmyndighetens rapport *Ett värdigt liv – att åldras fredad från våld. En kartläggning av kunskap om våldsutsatthet bland äldre.*

Anhöriga står för en stor del av vården och omsorgen. Äldre är en stor och växande grupp i befolkningen. Det råder stora utmaningar i vården vilket innebär att till exempel äldreomsorgen blir tungt belastad. Därför är det troligt att personer som vid behov vårdar och hjälper sina anhöriga kommer att öka. Anhöriga som vårdar en äldre närstående är en särskilt viktig grupp. Den äldre kan både utsättas och utsätta någon för våld. Det finns en risk att en anhörig som vårdar en närstående inte får tillräcklig avlastning och stöd vilket ökar risken för att den närstående inte orkar. I den nya socialtjänstlagen föreslås att vissa insatser ska erbjudas utan föregående behovsprövning och överklagningsbara beslut. Kommunerna kommer själva avgöra vilka insatser. Enligt utredningen kan det bli aktuellt för insatsen anhörigkontakt. Rättigheten att ansöka om bistånd kommer dock att vara oförändrad. Jämställdhetsmyndigheten anser att det finns både för- och nackdelar med öppenvårdsinsatser, biståndsbedömda och icke biståndsbedömda insatser. Det är viktigt att beakta att å ena sidan kan icke biståndsbedömda insatser bli mer lättillgänglig för sökanden. Det förutsätter att kommunen har rutiner, riktlinjer och målgrupp för insatsen. Å andra sidan kan det finnas risk för att icke biståndsbedömda insatser blir rättsosäkra och att anhöriga inte erbjuds rätt insats, inte får det stöd och hjälp som de behöver i relation till sitt barn, partner osv. Insatsen kan bli olika över landet om kommunerna inom ramen för sina lokala processer och rutiner ska utforma på vilket sätt en anhörigkontakt ska erbjudas. En biståndsbedömd insats säkerställer rättssäkerheten.

Barn som är anhöriga är särskilt utsatta² och bör inte kunna erbjudas insatser utan biståndsbedömning.

Oavsett om kommunerna kommer att tillämpa biståndsbedömda eller icke biståndsbedömda insatser vad gäller anhörigkontakt, är det av största vikt att konsekvenserna följs upp.

Socialnämnden har ett stort ansvar i att bedöma lämpligheten för anhörigkontakten och bör säkerställa att hen besitter kunskap och kompetens om:

- mäns våld mot kvinnor
- våld i nära relationer
- hedersrelaterat våld och förtryck
- prostitution och människohandel
- våld mot barn
- sexuell exploatering.

En anhörigkontakt ska kunna identifiera och upptäcka både våldsutsatthet och våldsutövande för att kunna hänvisa till rätt hjälp och stöd. Därför behöver en anhörigkontakt ha både kunskap, tid och tålamod i samtal med anhöriga för att fånga upp indikationer på våldsutsatthet eller våldsutövande. Det är viktigt att anhörigkontakten har så god kunskap att hen känner sig trygg i att ställa frågan om våld på rutin. Det har visat sig att många yrkesverksamma i klientnära yrken känner sig osäkra på att ställa frågan om våld då de inte vet vad de ska göra med svaret.³

² Socialstyrelsen *Kunskapsguiden, Barn som anhöriga*

³ Jämställdhetsmyndighetens rapport Ett värdigt liv – att åldras fredad från våld. En kartläggning av kunskap om våldsutsatthet bland äldre

Då anhörigkontakten kommer att erbjuda stödjande samtal, information och vägledning krävs god kännedom om hälso- och sjukvårdens och socialnämndens olika verksamheter och enheter, till exempel enhet för barn och unga, missbruksvård, försörjningsstöd osv.

5.11.2 Hälso- och sjukvårdslagen förtydligas

Jämställdhetsmyndigheten anser att den yrkesverksamme som lämnar information och stöd till barn som är anhöriga ska ha kunskap om våldsutsatthet och våldsutövande. De ska även besitta kunskap om barns behov och rätt till delaktighet. Anhörigkontakten för barn ska känna till hälso- och sjukvårdens krav att anmäla barn som far illa enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL. När det gäller anhörigkontakt för vuxna är det angeläget att känna till bestämmelser om när hälso- och sjukvården utan hinder av sekretess får lämna uppgifter till socialtjänsten och Polismyndigheten vid misstanke om vålds- och brottsutsatthet.

5.11.6 Kunskapsstöd till handläggare inom socialtjänsten

Jämställdhetsmyndigheten anser att om Socialstyrelsen enligt utredningens förslag får i uppdrag att ta fram stödmaterial för vuxenhandläggare inom socialtjänsten, är det viktigt att uppmärksamma barns utsatthet och barns rättigheter när föräldrar har svårigheter. Barn som anhöriga till föräldrar med svårigheter är utsatta på många olika sätt.

Stödmaterialen ska inkludera kunskap om konsekvenserna för barn som anhöriga, risken för våldsutsatthet, marginalisering och försummelse. Barn som till exempel lever med en förälder som avtjänar straff i fängelse är en mycket utsatt grupp med risk för lågt välbefinnande, beteendeproblematik, samt egen kriminalitet senare i livet. Dessa barn löper stor risk för sociala, emotionella, och beteendemässiga problem samt sämre psykisk hälsa.⁴

Studien *Våld mot barn*⁵ mätte förekomsten av våld mot barn och av de drygt 5 000 elever som svarade på enkäten uppgav 29 procent av de utsattes för våld av en förälder. Totalt 85 procent av barn med föräldrar med svårigheter hade utsatts för våld.

Barn som är anhöriga behöver kunna tala om sin oro och sina upplevelser, ha kamratnätverk och egna fritidsintressen. De behöver ha välfungerande sociala nätverk, stöd i skolarbetet, vardagsrutiner, trygga relationer i familjen och att föräldrarna får det stöd de behöver.

Det finns en koppling mellan barn som anhöriga och våldsutsatthet. Därför är det av största vikt att uppmärksamma barnets rätt till stöd och hjälp samt barnets behov av att bli lyssnad på. Det kräver kompetens, förmåga och beredskap för socialtjänstens, till exempel familjerätten, olika verksamheter men även för socialtjänstens samverkanspartners och då främst från skolan.

Samtliga Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd som är relevanta för ämnet behöver inkludera utsattheten och konsekvenser för barn som anhöriga.

⁴ Kriminalvårdens föräldrastödsinsats *För våra barns skull*.

⁵ *Våld mot barn 2022 – en nationell kartläggning* Stiftelsen Allmänna barnhuset

5.11.9 Utveckla målgruppsanpassat föräldraskapsstöd

Jämställdhetsmyndigheten anser att det är särskilt viktigt att beakta barn som utsätts för våld eller lever i hedersrelaterat våld och förtryck om regeringen genomför tidigare förslag om ökad tillgång till föräldraskapsstöd som lämnats av utredningen *En uppväxt fri från våld*, SOU 2022:70. Det gäller särskilt förslaget att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd får i uppdrag att kartlägga förekomst och behov av målgruppsanpassade föräldraskapsstödsprogram. Dessa barns och föräldrars, och andra vuxnas, intressen sammanfaller inte alltid. Detta bör särskilt beaktas när det gäller föräldraskapsstöd.

5.11.10 Barn som anhöriga behöver uppmärksammas i det nationella hälso-programmet för barn och unga

Berörda myndigheter behöver uppmärksamma barn som anhöriga när det nationella hälsoprogrammet för barn och unga tas fram. Programmet bör i relevanta delar möjliggöra att barnets situation uppmärksammas i ökad utsträckning och att de och deras föräldrar erbjuds relevanta insatser.

6.6 Informationsportal

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i att en nationell informationsportal bör upprättas. Denna portal bör då även uttalat inkludera målgruppsanpassad information till barn och unga.

För Jämställdhetsmyndigheten

Berit Jernberg
Avdelningschef

Lena Landén Jonas
Utredare

I ärendets slutliga handläggning har enhetschefen Katarina Björkgren, deltagit.